

EUSKAL LANGILEAK

Mikel Ugalde

Euskal Herriaz mintzo garelarik, ez ditzakegu langileria eta honen arrazoirik nagusienak bazterturik utzi. Izan ere, ez diogu herriari erabateko erantzunik emango langileriaren egungo problematika gogoan hartuaz izan ezik.

Historian gertatuaren berri emateko asmoa baino ez dugu. Historiak egungoa berez dakar; gaurko egoera ulertzeko historiaz jabetu beharrean gara; ez dezakegu langileriaren estratejia eratu, historiaren esperientziã gogoan hartuaz ez bada. Historiak, bada, interpretapena eskatzen du, eta gaurregun izan ditzakeen ondorenen berri eskaintzen. Ez dugu guzti hori egiteko asmorik. Alde batetik, hortarako behar hainbat datorik ez dugulako; eta, bestetik, horrelakorik zilegi ez zaigulako. Muga herstuetan ibiltzera behartuak gaudela edonork dakien zerbait da. Bestalde, hain erraza da demagogia merkea egitea...

Langileriaz bada egun kezkarik eta kontzientziarik, inoiz ezagutu dugun zorrotzetakoa seguraski, batez ere inguruko giroa gogoan hartzen badugu. Badabil gure herrietan zehar herriari langileriaren borroka hutsez baliaturik erantzun nahi liokeenik. Interesgarria litzake jokabide honen alderdi on eta txarren berri ematea, azterketa sakonik merezi bait du; baina ez dugu une eta bide egokiena denik pentsatzen. Hau ere beste baterako

utzi beharko. Baina garbi geldi bedi, ez dela noski merezi ez duelako.

Langileriaz mintzatzerakoan eragozpiderik eta zailtasunik aurkitzen dugu. Batez ere, oso guti jorratu den saila delako, esku artean dato guti daduzkagulako, urteetan zehar suak erre duenetan ezin irakur daitekeelako. Ez dugu, beraz, lan oso bat egiteko asmorik, ez dugu langileriaren historiaren erabateko laburpena eskaintzeko asmorik. Zuzenki epaitzeko eta arakatzeko, dato ugarriago beharko genituzke.

Lan hontan, bada, Euskal Herriaren industrietaz zenbait dato jasoko dugu; honek kapitalismoaren barruan langileari egin dion kalteaz ere mintzatuko gara. Eta ondoren, Euskal Herrian borrokatu direnen indarrak, gertaerak, asmoak, xedeak, helburuak ere aipatuko ditugu.

Bada Euskal Herrian, gero ikusiko ditugun arrazoiengatik, bereziki aztertzea merezi duen mugimendu bat. Eibarko eta ingurutako langileriarena, alegia. Oso berezia bait da. Baina, kopertibaz argitaratutako alean (JAKIN sorta, 7), Imanol Laspiurrek bertako giroa ederki asko azaltzen digu, eta baita estudio sakonago baterako komeni eta bidezkoa den bibliografia eskaintzen ere. Eibarkorik, beraz, ez dugu aipatuko hemen.

Eta honenbestez industriaren aurrerapenaren berriak aipatuz has gaitezen.

INDUSTRIA EUSKAL HERRIAN

Langileriaren berri jakiteko, nahi eta ez industriaz ihardun beharrean aurkitzen gara. Azken aldi hontan egin da azterketarik franko historiaren ilun une horiek argitzeko. Egin da lanik asko historiaren hutsuneak bete eta agerterazteko. Baina, egia esan, oraindik lan hau sakonki eta batasunez egiteko dago.

Gure lana langilerira mugatzen delarik, ez dizaiokegu gai hari behar den luzapenez ekin. Bestalde, irakurleak honen zenbait berri jakiteko egokierarik izango zuen, noski.

Bestalde, oraindik zutik dirau gure artean industrietaz urtetan izan dugun eztabaidak. Nolatan gertatu da berau? Kapitalismoaren arabera egin dela argi dago; baina zeintzuk dira hor-tarako bideak erraztu dituztenak? Industrietze kapitalista hedatzerakoan, beste langile zapalketen antzekoa sortu ahal du guregan? Ez ahal da zerbait bereziagorik eta garrantzizkoagorik?

Galdera hauek gaur ere zutik daude gure artean, lehen esan dugun bezala. Guk ez dugu xeheki erantzuteko asmorik. Izan ere, egungo egoerari erantzuteko, gaurregun dagokiguna eskuratzearen, historiaren berri jakitea ezinbestekoa dela badakigu: egungo egoera historiak dakarrena dela, egungoa nolabait lehenago egosi dela pentsatu behar dugu. Baina ez gintezke historiaren bide bihurrietan gal, egungoaz arduratzeke. Sarritan *aurreiritziz jokatu izan dugula ere nola uka?

Euskal Herria industriatu zitzaigun, kapitalismoaren ardatzpean eta eragipean industriatu ere. Gehienbat Bizkaian hedatu zen, Bilbo eta honen inguruan. Euskal Herriko industriaren nagusitasuna hemen gelditu zen. Gipuzkoan ere zabaldu zen; ez hain indartsu, ez hain pilatua, baina garrantzi handikoa izango da, batez ere bere lanetan oso desberdina delako, mota askotako lantegiak dituelako, bai neurriz, bai gauzak egiteko eran, bai produzio sailetan. Agian hemen, esan dugunez, hainbesterainoko jendetza pilaketarik ez zegoelako, hasiera hartako industriak hainbesterainoko hedadurarik ez zuelako, eta kanpotar jendetzarik ez zegoenez, langileria jarduna, borroka etabar ezberdinak izango dira Bizkaian eta Gipuzkoan, dudarik gabe. Sarritan, baldintza objetibuek agintzen bait dute.

Nafarroa, berriz, nekez industrietzen da: *oihal-lantegiren bat edo beste bazen Iruñen joan mendearen hasieran; baina oso

berandu arte, gure mende honen lehen laurdena arte, ez da industriarik hedatuko. Araba bera ere *nekazalgoari atxikia dago. Ifar Euskal Herriak, Aturri hibai inguruan ferrolaren batzuk bazeuden ere, ez du industriarik ezagutuko. Agian, Hego Euskal Herriak hortarako zituen erraztasun eta erosotasunak berekin ez zituelako.

Lehen esan bezala, ez dugu historian zehar hari muturrak askatzen ibiltzeko asmorik. Labur beharrez, langileriaren historia gogozkoa zaigu, nahiz eta gainontzekook gauzak behar bezala ulertzeko beharrezkoak izan.

Bai Ingalaterran, bai Frantzian industria hedatzen ari zen garaian, industriaren hegalpean sortu eta indartutako burgesia lanean ari zen garaian, Euskal Herrian ez zen aldaketarik, industri iraultzarik, egiteko modurik ikusten. Ez behintzat estatu kapitalistek egina zuten industri zabalkuntzaren antzekorik. Lege batzuk zeuden, herriak bete betean onartzen zituenak; eta lege horiek ez zuten jauntxo kapitalisten diru gose-egarririk asetzen. Zer egin? Legeak desegin. Karlistadak etabar perspektiba hontan ikusi besterik ez dugu, haien garrantziaz eta garrantzian jabetzeko. Errege baten edo besteren gorabeherak ez zuten herria *aztoratzen; bere nortasuna eta izaera galtzeko zuen arriskuak baizik. 1812. urtean Cadizko gorabeherak zirela eta, uholdearen arasoaz kezkatu bait zeuden euskaldunak.

Tamames irakasleak, burdingintzaren hedaduraz Bizkaia go-goan harturik ari denean, hau daduka kontuan: Euskal Herrian burdingintza errotu bazen, hiru arrazoi hauengatik izan zen: birdun mehatzetan Euskal Herriak bere baitan zuen aberastasuna, mehatza kanporatzearekin —Ingalaterrara bidaltzearekin— lortu zen kapitalizatzea eta ingeles itsasontziek merke ekarri ohi zuten ikatza. Hauek dira industriagintzaren *zutabeak. Inglesek bertan erein zuten kapitala; ez noski bertako industri indarrak suspertzeko eta osatzeko, beren irabaziak segurtatzeko baizik. Euskal Herrian, kolonia bailitzan jokatu zuten uneoro.

Ikusi besterik ez dago burdinbideak zabaltzerakoan gertatzen dena. "Burdinbideak zabaltzerakoan, ez pentsa gero Euskal Herriko burdingintza lantegiak indartzen direnik. Are okerrago, eragotzi baino ez ditu egiten. Burdinbidegintza babesten zuen legeak, erabateko erraztasunak ematen zizkien: materialak, tresnak, lokomotorak, esku lana (tekniko mailan etabar), kanpotik ekartzen bait zituzten, bai Frantziatik bai Inglaterratik, alegia". (Rafael Anes Alvarez *Las inversiones extranjeras en España de 1.855-1.880*. Madrilén argitaratua). Jendetasun handirik ere ez zuten erakusten lanean, Xenpelarren bertsoak ontzat ematen baditugu behintzat.

Horrela, bada, kapitalismoak kolonia herritan egin izan duena berriztatu du: lehen gaiak (*materias primas*) deritzatenak eramanaz, merke asko eraman ere, eta manufaktura (materia hori bera, landu ondoren) ezarriaz, berak inposatutako prezioetan. Besterik izango zen, beste kukurruku batek joko zuen dudarik gabe, eginbide hori, zeregin hori, bertako lantegiek bete izan balute. Beste indar bat erakutsiko zuen Bilboko industriak.

Bizkaian bigarren karlistadaren ondorenean zabaltzen da industria gehien bat. Lehenago: *Los Altos Hornos del Desierto* 1.871. urtean, ingles kapitalez sortua. 1.882. urtean *La Vizcaya* enpresan ere inglesen kapitala sartua izago da. 1.883. urtean *Astilleros del Nervión*. 1.892.ean *Vasco-Belga de Máquinas y Vagones*, etabar. Gai hontaz interesgarria da Tuñón de Lara-k Parisen argitara duen *La España del siglo XIX*. Gai hontaz datorik eskaintzen bait digu. 1.885. urte aldera sortzen dira: *Hijos de J. Jáuregui* (Zornotzan), *Alambres del Cadagua* (Bilbon), *Tubos y Forjados*, *La Euskaleria*, *Aurrera*, *Talleres de Deusto*, *Talleres de Zorroza*, etabar Bilbon. Baina industriagintza ez da Bilbora bakarrik mugatzen. Urte horietan sortzen bait da *Maquinista Guipuzcoana*, Beasainen.

Urte muga garrantzidunak dituzu: 1.855. urtea, Bessemer teknikaz lan egiteko era asmatu zutenekoa: fosforo gabeko me-

hatza eskatzen zuen harek, hots, Bizkaian ateratzen zutena bezalako. Honek, jakina, izen eta estimaziorik emango dio Bizkaiko mineralari. 1.856. urtean, *Banco de Bilbao* sortzen da. Kapitalizazio baten lehen pausotan gaudela erakusten du honek. Eta lehen esan bezala, 1.877. urte ondorenean mehatza kanporatzeari gogor ekiten zaio.

Th. Lefebre, hontaz mintzatzerakoan, honelako galderak egin izan ditu: Normalean, mineralaren transportea, ekarramana, ikatza baino merkeagoa denez gero, zergatik ez zen Bizkaiko mehatza Asturias aldera zuzendu, bertan bait zegoen minerala? Burnigintzan ikatzak, mehatzak baino gehiago agintzen ahal du? Inglaterratik ikatza merkeago eskuratzen zuten bizkaitarrek, eta ikatza zekarten ingeles itsasontziek mineralak kargatuak itzultzen ziren. Lehen gerrate nagusira arte, joera honek berdin iraungo du.

1.904. urtean Bilbon, Espainiako ikatza 128.000 toneladara iritsi zen. Inglaterratik ekarria, berriz, 604.000 tonelada zen. Handik hamar urtetara, Inglaterratik proportzioan gutiago ekarriko du: 334.000 Espainiatik, eta 626.000 Inglaterratik. Esan bezala, gerrak hau aldaerazi egingo du.

Interesgarria litzake, industrietan osoaren historia egitea, bertako berriak zehatz-mehatz jasotzea. Datoren bat edo beste aipatu badugu, langileriaren zenbait jokabide behar bezala ulertzeko baino ez da izan. Izan ere, beste molde batzutan egin zitezkeen industrietan, kapitalismo-kolonialismo moldetan egin zen. Honek, beste zenbait herrialdetan gertatuaren antzera, langileriaren zapalkuntza sorrerazi zuen, jendetzaren pilatzea. Hortarako, bertakoa baino eskulan merkeagoa ekartzeko asmoz, kanpora jo zuen: Gaztelara eta hego aldera. Honek berekin ekarri zituen ondorenez mintzatuko gara. Tesi gisa aztertzeke gaia badago hemen zenbait estudianterentzat.

LANGILERIAREN EGOERA

Euskal Herriko industriaren osatzea, indartzea eta hedatzea kapitalismoaren sistimak eragin zuelarik, ondorenak ere beste zenbait herrialdetan bezalatsukoak izan ziren.

Industria handitzen doan neurrian; teknikak hobetuaz, lantegi handiagoak jasoaz, automatismoz aurreratuz jakotzen duen neurruan, industriak langileak behar ditu. Lantegiaren inguruan biziko den langilea. Lehenago *artesan gisa sakabanaturik edo nekazari lanetan zebiltzenek, orain lantegi ingurutara jo beharko dute. Denak utzi eta tokiz eta lekuz aldatu beste erremediorik ez dute izango. Honek, jakina, jendetzaren pilotzea dakar. Langileria-
ren historiaz idazleek ematen dizkiguten berriak jasotzea nahikoa da, langileria-
ren egoeraz, zapalkuntzaz, ohartzeko. Haurrak lan-
tegietatik atera eta eskolara zitezen, emakumezkoen lanaren zama
arin zedin, lan orduak labur zitezen egindako borrokaldiak gogoan
hartu besterik ez dugu.

Ez dugu orain estadistikaz inor aspertarazi nahi.

Kapitalistak eskulan merkearen bila doaz. Kapitalistak kostoari begiratzen dio. Honen helburu nagusia aberastea da, ahal duen eta gehien irabaztea. Bertako eskulana, dirudienez, ez zen beraiek nahi zuketan bezain merkea; eta atzerrira jotzen dute eskulan merkearen bila. Jendea ekarri, ugari ekarri ere, egin dute, jendea pilatu. Joan den mendearen azken hamabost urteetan, Nervion hibaia-
ren inguruko herriak handituz doaz: bertako hainbat kanpoko langile bada bertan. Industriadaren pausoak emate-
rakoan, bai trenbideak zabaltzean, bai mineria zulotan, bai trans-
formazio lantegietan, eskulana behar da. Merke baino merkeago
ordainduz.

Langile hauen bizitzako kondizioak, bai lantegi barruan eta baita kanpoan ere, oso txarrak dira; Dolores Ibarrurik ongi asko

jasotzen du orduko langileriaren kezka eta injustiziaren berri. Gerora, 1.904. urtean *Instituto de Reformas Sociales*-ek aditzera emango digunez, langileak artean txaboletan bizi ziren, pilaturik, beren familietatik urruti. Goizean goiz mina zulotan lurperatzen zituzten eta iluntzera arte ez zuten kanpoko arnasa hartzerik izango. Lan orduak bukatu ondoren, ez zuten gogoak ematen ziena egiteko askatasunik. Lotara, kapatazaren edo enpresaren txaboletara joan behar zuten. Jateko eta edariak, berriz, lantegiak (edo kapatazak) zabalduzako dendetan erostera behartuak zeuden. Ez zuten han edo hemen, gogozkoa zitzaien dendan erosteko askatasunik, ez ezeren aukerabiderik. Horrelakoetan, prezioa, salneurriak oso garestiak zeuden.

Sufritzen duen langileari, sufrimendu hori jasan beste erremediorik ez omen zaio gelditzen. Askotan entzun dugu horrelakorik. Ezarritako zama, doi-doi eramateko hainbat indarrik ez omen zaio gelditzen. Eta ez dute arrazoi faltarik hori esaten dutenek.

Langileria, ordea, bere lozorrotik esnatzen zihoan; ia berrogei urte ziren Marxek lehen Internazionala aldarrikatu zuela. Geroztik, anarkistek alde batetik, sozialistek bestetik, European zehar borroka bizian ziharduten. Sozialismoaz hitzegiterakoan ikusiko dugunez, bigarren Internazionala Bizkaian, langileen artean, hezurramitzen ari zen. Harek ereindako hazia ez da hutsean geldituko.

Bigarren Intrenazionalak maiatzaren lehen eguna zorrotz eta *ozenki ospatzea eskatzen zuen, langileen eskubideak lortzeko borroka eguna gerta zedin. Lehen agerkunde edo manifestazioa prestatzeari ekin zioten sozialistek 1.890. urtean. Baina ez zuten maiatzaren lehen egunean egin, aste egunez egiteko hainbat indarrik ez bait zuten. Horregatik jai eguna aukeratu zuten, maiatzaren lehen igandea hain zuzen.

Bilbon eta honen inguruan ere, langileriari zegokion eguna zenez, bidezko agerkundeak egin ziren. Langileriaren borrokaren lehen su txinpartak ikus zitezkeen; eta ugazabek, jauntxo haiek,

ez zuten langileen jokabidea begi onez ikusi. Agerkunde hau zela eta, *Orconera* lantegiak agerkundea prestatzen ibili zirenetako bost langile kanpoan utzi zituen. Facundo Alonso, Arboledako sozialisten lehendakaria eta lau langile ziren zigorpean lanik gabe gelditu zirenak. Honek, ordea, ondoren ekarriko du.

Agerkundea, esan bezala, maiatzaren 4ean egin zen; eta langileek, bost lagun haiek kanpoan uzten zituen erabakiaren berri maiatzaren 12an jasotzen dute: astelen goizez, beraz. Berrirorrorrokatzeari ekiten diote. Hurrengo egunean, goizaldeko agerkunde baten bidez, injustiziaren aurkako haserrea azaltzen dute. Seirehun bat dira hasieran. Baina hauek, *Orconera*, *Lejona*, *Parcocha* eta beste mina zulotara jotzen dute huelgara etor zitezen dei eginaz. Agerkundea ez da haserre hutsean gelditzen. Zortzi orduko lan aldia eskatzen dute. Arratsalde hortan, Ortuellan 3.000 langille biltzen dira. Bilbon arotzek eta ebanistek zeramaten huelgarekin bat egingo dute.

Garai hartako prentsak zioenez, maiatzaren 14ean, protesta mugimendua hasi eta handik bi egunetara, 8.000 langile zeuden huelgan. Langileen haserrea gero eta sutsuagoa, bortitzagoa eta gogorragoa zen. Gobernariak ordena ezarri zuelarik, *harmadaren eskutan uzten du agintea, arazo hura konpon zedin. Baina, eskabidea ez da orain bidalitakoen alde eta lan aldia laburtzeko eskera mugatzen: txabolak kendu, desegin behar ziren; eta langileak, gogozkoa zuen dendan erosteko erraztasunak behar zituen. Agerkunde hauetan, zibilen eta langileen arteko borrokan, hamarren bat langile hil ziren.

Langileriak Euskal Herrian ezagutu duen borrokarik gogorretetakoa da hau, noski. Harmadak Bilbo eta inguruak harmapean hartzen ditu; Loma kapitain jeneralak, Gazteiztik Bilbora jotzen du hauzia konpontzeko. *Altos Hornos*, *Astilleros del Nervión*, *La Vizcaya*-k lan egiteari uzten diote. Sozialistak gogor zeuden; eta Perezagua, Bilbo eta ingurutako sozialisten burua, detenitzen dute.

Harmadak nolabaiteko konponketa nahi bide du. Goizez langile batzorde batekin hitzegin ondoren, arratsaldean ugazabekin biltzen dira harmada-agintariak. Azkenik erabaki batera iristen da. Lan aldiari dagokionez, udan eguneko hamaika orduko lanaldia izango dute langileek eta neguan, berriz, bederatzi ordukoa. Denera jota, hamar ordukoa urtean zehar. Maiatzaren 22an emandako agindua izan zen. Biharamonean, langileak, denak iritzi hontakoak ez bada dira ere, laneratzen dira.

Bereziki, 1.890. urtean gertatutako huelgaren berri eman dugu. Baina gehiagorik ere aipatu beharko genuke. Izan ere borrokaldiaren hasiera baino ez zen izan hura. Bestalde, Lomaren erabakiari baiezkua eman bazioten ere, ez zuten bururik makurtu, eta lan orduak zerbait laburtzea lortu bazuten ere, gehiagorik bazedukaten. Eta gauzak lehenean iraun zuten.

Hori dela eta, handik bi urtetara, urrian, Perezaguak Zezenplazan mitin bat egiten du, jendeak erantzun dezan. Harmada-agintarien erabakiak eta ugazaben hitz onek ez dute ezertxo ere kenponduko.

Sozialisten Kongresoan hauteskundeetan partehartzea erabaki zutenez geroztik, sozialistak gogoz borrokatu ziren, batez ere 1.896 eta 1.898ko hauteskundeetan.

Langilearen borroka geldi ezinezko zerbait izanik, 1.906. urtean beste huelga nagusi bat sumatzen da Bilbon. Lehenagotik jendea haserre zegoen, une batetik bestera gauzak lehertuko ziren ustea zegoen. Trianoko trenbideetako langile bat bota zutenean piztu zen sua. Aurrez langileek eskabide hauek eginak zituzten:

- a) Egunean bederatzi orduko lanaldia.
- b) Ordu apartekoak ehuneko 50 gehiago ordainaraztea.
- d) Lan sailak, "tareak" zeritzaten lan egiteko erak uxaraztea.
- e) Legepean osatutako langile elkarteak ugazabek ontzat eman zitzaten zuzendutako eskabidea.

Ugazabak *Circulo Minero* zeritzan elkartean bildurik zeuden eta ezezko borobila eman zieten langileei.

Langilea bidaltzeak lehertarazi zuen hango giroa. Huelga orokorra, jenerala, berehala egin zuten. Harmada kaleratu zen. Behin eta berriro lehengo historia gertatu zen. Barrikadak, borrokak, tiroak, zaurituak, hilak. Denetik izan zen Bilbo eta honen inguruetan egun haietan. Egun haietan Errege Donostian zegoen eta bai ugazaben eta bai langileen bixitak izan zituen. Erregek entzun ondoren, gauzak konpontzen ahaleginduko zen hitza eman zien.

Une hortan sindikatua, sozialisten mogimendua, kinkapean aurkitzen zen, bai Europa mailan (gera geldi erazteko hainbat indarrik ez bait zuten biltzen), eta baita Espainiako partiduan ere. Iglesias-ek berak ere lehengo itzal hura galdu egingo du.

Irakurleak ikus dezakeenez, urtetako borrokaren ondorena izan da lan orduak gutieraztea. Lehenago, 1.890. urtean, batz bestea hamar orduko lanaldia eskuratzearren borrokatu ziren. Handik hamasei urtetara bederatzi orduko lanaldiaren alde, baina ordu apartekoak zenbat ordaindu behar ziren eskea eginaz. Baze- goen, beraz, luzapenik, ordu *extrak* sartu beharrik.

Langileak, nekez eta borrokaldi odoltsu askoren ondoren lortu ditu zenbait aurrerapen. Egun ere borroka bidetatik abiatu denik bada hor hemenka. Zenbat neke eta sufrimendu giza eskubide beharrezkoenak eskuratzearren egindako borrokalditan!

Ikusiko dugunez, 1.911. urtean *Euzko Langileak* sortzen da. Europako gerla, ganean da; ondoren, Hirugarren Internazionala dela eta, eztabaidarik eta zatiketarik sortuko da. Diktadura garaian (1923-1930) gobernuan agintzen dutelarik, zabalkunderik lortzen dute; baina gatza eta piperra faltako zaio sozialisten mogimenduari. Estructura ezin hobea antolatuko du, baina —burokraziaren tentaldia alde batetik, komunisten eraso bestetik—, ez dute luzarorako bizi indartsurik izango.

SOZIALISMOA EUSKAL HERRIAN

Espainiako sozialismoa nola sortu zen ezagutzen dugu. Lehen Internazionalean bi joera desberdin ezagutzen badira ere, bigarren Internazionalean hautapen bat egiten da eta sozialismo bidea aukeratzen, hots: politika eta sindikalgintzaren bidez, politiko erakundeetan parte hartuaz, egitura guztia alda eraztea bilatzen da.

Espainiako lurraldean, anarkismoa, politikogintzan zer ikusirik nahi ez zutenean, huelga orokor baten bidez bapatean iraultzea espero dutenak, ugari dira, batez ere Andalucian. Anarkismo mota guztiak ez dira berdinak; badaude artesiak, elkarrekin ezin konponduak. Izan ere, anarkistak ez dira organizazio zentratzaileraren aldeko, taldeko lan egitea gogozkoagoa zaie.

Sozialismoak Madrilen eta Asturiasen eta Euskal Herrian izango du indarrik handiena. Anarkismoak, berriz, esan bezala, Andalucian, Catalunyan eta Galician. Euskal Herrian, ikusiko dugunez, ez dute hainbestearainoko indarrik izango, Pasaiako kai inguruan eta Bilboko itsas ertzean zenbait militante izanarren.

Sozialismoa, beraz, Madrilen sortzen bada ere, Bilbon erroztzen da. Ez dago sozialismoa ezagutzerik, Bizkaian eta Gipuzkoan gertatuaren berri jasoaz ez bada.

Facundo Perezagua izan zen, Madriletik 1.885. urte inguruan Bilbora etorririk, sozialismoaren hazia ereingo zuena. Bigarren Internazionalaren arabera, sozialismoa aldarrikatzen du. Ez da teoria eta hitzaldi luze aspergarritan ibiliko. Berak lanari ekiten dio. Eta batez ere zapalduenak ditu gogoan.

Kapitalismoak lehen gaiak, *materias primas* direlakoak ahal dituen merkeen erosten ditu, kostoak ahal den tipienak izan daitezten. Kosto horien zenbaki barruan langilea dago, askotan langilea zenbaki bat baino ez bait da. Langileari ere ahal den eta gutien ordaintzen bazaio, kostoei behean iraunerazteko bidea ikusten dute.

Gero, berriz, ahal den garestien salduz gero, tartean gelditzen den hori, ahal den eta handien izan behar duen hori, irabazi garb garbia duzue, hots: kapitalistak bereganatzen duen dirutza.

Gertaerak aipatzerakoan ikusi dugu —edo zerbait aipatu dugu behinik behin— langileak zein kondiziotan lan egitera behartuak egon ohi ziren. Lan ordu luzeak lanean, arriskupean. Jurnalak oso txikiak, batez ere plazako eta merkatuko erregelaren arabera ordaintzen zutelako. Eskulana ugariago zedin, eta gutiago ordaintzeko egokiera izan zezan, kapitalista bera joan ohi zen atzerriko lurraldeetara jende bila. Gezur eta abar engainatzen zuten; eta gero barrakoietan bizitzera eta kapatazek agintzen zuten dendan —askoz gehiago ordainduaz— eroatera beharturik zegoelarik, erabateko zapalkuntza zama ezartzen zioten: alde batetik, ahal zen eta gutien ordainduaz; eta, bestetik, gauzak garesti salduaz, kapatazaren dendan eros eraziaz.

Esan dugun bezala, merkatu legepean aurkitzen zelarik, injustiziaren zamaren astunean sufritzen zuen eta, kaleratzeko eta ogibidea galtzeko beldurrez, otxan agertu ohi zen nagusiaren aurrean.

Perezaguak, Bilbon eta batez ere mina lurraldetan bere iritziak zabaltzen ditu. Injustizia konkretoak salatzen ditu eta, borroka lantzeko, 1.886. urtean, Sozialisten lehen taldea osatzen du Bilbon.

Etorkizunik ikusten zioten madrildarrek Bilboko mogimenduari. Zerbait sendotzearren, hango arazoak bertatik aztertzearren, Sozialisten Alderdiaren bigarren Biltzar Nagusi edo Kongresoa Bilbon egiten dute, 1.890 urteko Abuztuan. Zer ikusi handia du batzar honek Bizkaiko sozialismoaren bizitzan. Ernetzen hasia zegoen landaretxoak berebiziko indar aldia sumatzen du Kongreso hontan dagoen indarra ikustearekin batera. Erabaki sendorik hartzen da bertan politikagintzari buruz aurrerantzean hobekiago antolatuz joka zezan. Bilera hontan, nagusiki hauxe erabakitzen da:

—Autarkiak emateko eskubidea lortzearren borrokatzea.

—Politikazko hauteskundeetan, hautatu beharrezkoak alderdi-koak, hots, sozialista alderdikoak izan daitezela.

—Burges alderdiekin elkartu ezina.

Bilbon, beraz, sozialismoa sortzen da Perezagua sozialistari eta honen laguntzaile Felipe Carretero eta Toribio Pascual-i esker-rrak. Hazia, dirudienez, ez da bidean edo sasi tartean gelditzen; lur ongarrirituan ereiten dutelarik, fruiturik jasotzen dute. Sozialismoa zabalduz doa. Abanton eta Las Carrerasen berehala sortzen dira taldeak; 1.888. urtean, San Salvador del Valle deritzan herrian; 1.894.ean Sestaon. *La lucha de clases* aldizkaria argitaratzen eta ideia sozialisten zabalkunderako erabiltzen dute. 1.896an Be-goñan eta Erandion. Eta hurrengo urtean Muskes, Santurtze, eta Deustun. Gipuzkoan ere, ikusiko dugunez, berehala zabaltzen da.

Hara hemen ofizioen arabera sortzen diren zenbait talde:

1.887: Deustuko kaian karga-deskargan dabiltzenak.

1.888: *Moldiztegiakoak eta *Harginak.

1.890: *Okinak, kupiagileak eta moldeadoreak.

1.891: Kaldereroak, forjadoreak, igeltseroak, arotzak, tallis-tak, Bilboko kargadoreak.

1.892: Sestaoko kaldereroak.

1.897: Kordeleroak.

1.898: Marmola lantzen dutenak.

Lan handia da, sozialistek XIX. mendeko azken aldian Bilbo eta honen ingurutan egiten dutena. Ikusi dugunez, sozialisten eraginari eskerrak, berebiziko huelgari ekiten diote.

Sozialistak, huelga eta borrokaren bidez, egunetik egunera ezagunagoak dira. Eta ez pentsa, anarkistekin gonbaratuz gero, huelga nolnahi egin zale direnik. Hauen jomuga eta xedea ongi antolatzea, egiatzko sozialista estruktura bat lortzea izango da. Hauteskundeetan irabazteari garrantzitsua derizkiote.

Tuñon de Larak *El Movimiento Obrero en la Historia de España* liburuan dioenez, joan den mendearen bukaeran hogeiren

bat mila langile zeuden Bizkaian, eta hauetatik hamaika mila min-
nerian lan egiten zutenak ziren. Horregatik langile askok onartuak
izango dira sozialismoaren irakatsiak.

Oro har, sozialismo mugimenduaren urterik larrienak, txar-
renak, gure mende honen hasierakoak izan ziren. Europan zehar,
kapitalismoaren konpetentzia zela eta, merkatuak zabaldu beharra
zela eta, kolonien arazoa tartean zegoelarik, gerraren usaia su-
matzen zen. Espainiak berak ere Marruecos menderatzen lanik
asko bazuen.

Sozialistek, hura kapitalismoaren jokoa zela antzemanik, lan-
gileak elkarren aurka jar zitzakeen borrokari, gerrari ezezkoa ema-
tea erabaki zuten azken kongresoetan. Bakea da, beraz, sozialisten
kezkarik nagusienetakoa. Gerora, dakigunez, ez zuen gerra galeraz-
teko hainbat indarrik izan, eta Europan gerra Nagusia sortu
zen 1.914.ean.

Euskal Herrian sozialismoa hedatzen zihoala esan dugu:
1.915.ean Araban eta Nafarroan gremio bakoitzean gremio bat
martxan dago. Gipuzkoan, berriz, lau dira, eta Bizkaian (heda-
tuenik zegoena berau bait zen) 18 gremio.

Europan, garai hortan, giroa nahastuz doa. 1.917. urtean
Iraultza urtea dute Rusian. Espainiako sozialismoak ere une zaila
ezagutu zuen 1.917.eko borrokaldietan. Ondoren, Rusiatik Europa
zehar, mesianismo berriaren eragina zabaltzen da, eta Hirugarren
Internazionala, Komunisten Internazionala sortzen.

Gerraren arazoa dela eta, Europan zehar sozialismoa ahuldua
zegoela esan dugu; are gehiago, gerra geldierazteko, desegiteko
hainbat indarrik ez zuela ikusi zuenean. Marxen iraultza *sena
eta asmoa epelkeriatan galdua zegoela zirudien. Horregatik egiaz-
ko iraultza lortzarren, burokrazia eta erreformismoa nagusitu ez
zitezten, Hirugarren Internazionala sortu zen.

Sozialisten artean bazegoen kezkarik. Zer egin behar zen:
Bigarren Internazionalan jarraitu? Hirugarrena onartu? Komu-

nista Internazionalak baldintza gogorak, herstuak ezarriak zituen, eta komunismoa begi onez ikusten zuen norbaitek ez zitzakeen, inolaz ere, hoge eta bi baldintza haiek denak ontzat eman.

Hauzia erabakitzeko, sozialisten barruan hauteskundera jotzen dute. Sozialistak nagusitzen badira ere, Perezaguak (Euskal Herrian hainbestearainoko itzala zuen Perezaguak) beste bostehun lagunekin hirugarren Internazionala onartzen du. Berdin Bilbon, Eibarren, Irunen, Gallartan, Deustun, Begoñan, Ortuellan, Barakaldon. Komunistak dira nagusi.

Sozialisten eta komunisten arteko borrokak langileria erdibitzen du, lehengo indarra galdu eraziaz. Hau ongi baino hobeto ikusi zuen Hitlerrek Alemanian. Horrelakorik izan ez bazen nazismorik ez zen indartuko seguraski. Faszismoak, lur jotako langile-riak ongarriturik, lortzen du garaipena Italian.

Bienbitartean, 1.921.ean, espainiar harmadek berebiziko jipoia jasaten dute Afrikan. Hamarren bat mila xahutuak izan ziren. Jendea haserre dago, langilea urduri, huelga orokorraren deia egiten da. Bilbo eta honen inguruek eusten diote huelgari, baina Espainian ez du hainbesteko oihartzun eta erantzunik. Bilbon, kalean, borrokaldian bi langile tiroz hilak izan ziren.

Sozialista mogimendua zatituta dago. Gazte jendea, *Juventud Socialista* zeritzan taldera bildurik, hirugarren internazionalaren bidetatik abiatzen da. Sozialismoaren barruan ere, diktadurarekin gobernuan parte hartzen dutelarik, beroien tartean erdibiketa dator. Komunistek, anarkistek, euzko langileek ez dute legez kanpo jokatu beste erremediorik.

Sozialismoak jende multzo konkretu bati erantzun zion, baina ez euskalungoari, ez abertzale zen langileari. Hontaz beste non-bait mintzatzen gara. Halere, badago sozialismoaren beste gertara bat, gogoan hartu beharrezkoa: Eibarko sozialismoa, alegia.

Gai hau zuzenean erabiltzen ez badu ere, Eibarko sozialismoaren giro eta joeren berri egoki asko eskaintzen digu Imanol

Laspiurrek Kooperatibismoari eskainitako alean (JAKIN sorta, 7). Sozialistak izan bait ziren ALFA kooperatiba sorrerazi zutenak.

Toribio Etxeberria, eibartar. sozialismoaren aitzindarietako bat, sozialista gizakoi edo humanista bezala agertzen zaigu. Lanaren, jardunaren eta borrokaren poderioz goi mailara iritsi zen. Ongi baino hobeto erakusten digu berak Eibarko sozialismoa bere liburutan.

Bilboko sozialistak ez ziren abertzaleak, zentralistak baizik. Toribio eta honen kidekoek herri minik eta abertzaletasunik erakusten ahal dute?

Ez dezakegu egungo moldeetan eta pentsakerarekin erantzur jatorrik eman. Abertzaletasuna Eibarren ere erroturik zegoen; baina langilegoaren egoerari ez zion erantzunik eskaintzen. Horregatik eibartar langileak sozialismoaren bidetatik abiatu ziren. Sozialismoa nolabait euskaldundu zutela ere esan dezakegu. Baina, funtsean, lotzen zituen katea zentralista zela ez dago ahazterik.

Toribio, adibidez, euskaldun bezala eta euskal kezka agertzen zaigu bere lanetan. Horrela diote bera ezagutu zutenek eta berarekin hitzegiteko egokiera izan zutenek.

JAKIN sorta hontan bertan argitaratua izan denez gero, nahi duenak, Imanol Laspiurren lana irakurriaz, Eibarko langileriaren berri jaso ahal izango du. Bestalde, interesgarriak dira Toribio berak argitara zituen bi lanak.

EUZKO LANGILEEN ALKARTASUNA

Sozialisten Euskal Herriko mugimendua aipatu dugu, bai politikagintzako PSOE alderdi bezala, bai U.G.T. sindikatu bezala.

Beste indarrak ere bazegoen Euskal Herrian; adibidez, sindikato katolikoak eta anarkistak. Baina hauek ez zuten ia indarrak.

Katolikoak, ugazabaren jokoan erraz erortzen ziren; anarkistek, berriz, CNT sindikatoan alkaturik, Pasaia inguruan zedukaten indarririk gehien; halere, sozialistak baino neurri eta indar asko txikiagoz.

Euskal Herrian, gure mendearen hasieran, abertzaletasun mogimendua eta indarra gogortuz, zabalduz, indartuz zihoan. Abertzaletasuna, Sabinok ereindako hazia, herri maila guztietan lur hartuz zihoan, bai burges jendearen artean eta baita langile eta nekazarien artean ere.

Euskaldun langileak umezurtz aurkitzen ziren beren langilegoaren barruan eskabideak zuzentzeko, beren promozioa bete-betean aurrera eramateko. Bilbon eta honen inguruan gehien erroturik zegoen langile arteko indarra, langile mogimenduaren eragin eta arnasa, sozialisten mogimendua zen.

Sozialistek, dakigunez, marxismoaren ideologia zedukaten gogoan, haren pentsakeraz egositako lan programak zabaltzen zituzten. Politikagintzaren bidez, langilea iraultza bidetatik abiarazteko itxaropenik ez zuten galtzen. Marxek Erlijioa herriaren *lobelar zela aitortu izan zuen inoiz; eta sozialistek ez dute erlijio erakundea langileriaren aurkakotzat baizik joko. Sozialistak, bestalde, zentralistak ditugu. Herri arazoa, herri izaera, Peninsula barruko herrien arazo larriak, ez dituzte aintzakotzat hartzen. Abertzaletasuna eta garai hartako sozialismoa ezkon ezinezkoak ziren, hemen aipatu ditugun bi arrazoiengatik. Abertzale mogimendua kristau giroan indartzen eta zabaltzen bait da: "Jaungoikoa eta Lege Zaharra". Herriaren aldeko langintza neketsuan diharduenik ere bai baita.

Horregatik, euskaldunak, euskaldun langileak, ez zuten aterperik. Sozialismoak ez zituen babesten; Alderdiak ere ez, hau politika mogimendua bait zen, hots: bereziki langilegoari begiratu beharrean, herri arazo nagusiari herri mailan begiratzen ziona.

Hau dela eta, langileen artean talde bat osatzeko komenentziaren kezka eta kontzientzia indartuko da.

1.910. urtean, Alderdiko zenbait langile, elkarte bat osatzeko araudiaren egitamua gertatu behar dela eta, bildu egiten dira. 1.911. urteko Otsailaren 2an. *Bizkaitarra* aldizkariak, moralidadez ongi erroturiko sozialisten uztarripetik at, elkarte bat sortzeko zorian izango dela dio.

Batzordea bere txostena gertatuz doa. Ekainaren 11n langile talde bat biltzen da eta txostena ontzat ematen du.

Euzko Langileen Alkartasuna sindikatoa 1.911. urtean sortzen da uztailaren 23an. Correo kalean dute beren ofizina eta biltokia. Txostena irakurri ondoren, ontzat ematen da; eta baita zuzendaritzarako bertan aipatutako batzordea ere. Langileriaren mogimendu barruan garrantzi handiko eguna dela esan genezake.

Araudiak bere bigarren atalean hauxe esango digu:

Bazkun au sortu da euzko-langillien bixi ixatia al dan geyen obetuteko, argiturik euren adimena ta mendurik euren guramena, bideak erakutsirik al bait ondoen bete dagijezen euren biarkunak, langile ta euzkotar onak lez, euren artian alkarri lagundu dagijoen gauza guztijetan, eta Egikuntza'ren irabaztian langiliari zer zor yakon ondo jakiñik, berau, zor yakon au, bide guztijetatik aldeztu dagijen, beti baña lagijen azpitik urten barik eta Erlesifnuaren agindubak ausi barik.

Hona hemen elkarte berri honen xede eta jomuga nagusia Jendea adimenez argitu, ekintzetarako hezi, elkarrenganako laguntza giroa sortu, Erljioaren aginduak hausi gabe ekin.

Honek beste zenbait eginkizun zehatz eskatzen ditu: Diru laguntzak ongi antolatzea, bai gaiso alditarako, norbaiten heriotza-

rako, zigorraldiren bat dela eta lanik gabe aurkitzen denerako eta abar.

Zaratarik gabe, poliki-poliki hasi zen langileen elkarte bezala zabaltzen. Ez zen erraza garai hartan egiteko hau. Sozialistak, esan bezala, indartsu zeuden. Zenbait lantegitan nagusi zegoen sindikatoa hau zen. Eta bestetarako bat etorriko ez baziren ere, anarkistekin bat eginik zeuden, nagusiki jokatzan zuten lantegietan beste sindikatotakorik sar ez zedin. Langileren bat lantegi batean sartzeko, lehendabizi bertan agintzen zuen sindikatoan izena ematera behartua zegoen. Eta, jakina, euzkotarrek, sozialisten edo anarkisten sindikatoan sartzea, ez zuten begi onez ikusten.

Alderdi hontatik, bada, hazkundera poliki-poliki egin zen, Euzko Langileen Alkartasuna zabaltzen zihoan, baina nekez. Bigarren egunera ehun eta hirurogeita hemezortzi zituen. Urtearen bukaeran berriz, ugalduko dira, sortu izan zen iskanbilari eskerrak.

Bilboko Udaletxeak Abenduaren 15ean bilera zuen. Bertan De la Torre jaunak euskaldunentzat interesgarria zen arazo bat aurkeztu zuen. Udalkide edo kontzejal honek hauxe zioen: Bilboko Udaletxeak, langileak aukeratzerakoan (berdinean), lehenen bilbotarra hartu beharko zukeela; ondoren, bizkaitarra; gero, euskalduna eta, azkenik, kanpotarra. Bidezkoa zirudien eskabidea zen. Oposizioak edo egiterakoan, bi berdinean geldituz gero, dohain berdintsuak erakutsiz gero, bilbotarra lehenik onartzea, gero bizkaitarra eta euskalduna ondoren. Ez zen funtsik gabeko eskabidea: izan ere, Bilboko Udaletxeko enplegatuetako hamarretatik bat bakarra bait zen bilbotarra.

Eskabide honi gogor eta zorrotz, isekaz eta burlaz erantzun zion Laiseka kontzejalak. Mindu zen mindu, "espainiar probintzietakoak euskaldunak baino aurreratugotzat jotzen zituela" adieraziaz.

Eztabaida ez zen hontan gelditu. Abertzaleak mindurik zeuden sozialistaren hitz iraingarriak entzunda, eta behar zen erantzuna

ematekotan gelditu ziren. Euzko Langileek gogor ekin zioten. Gertatuaren berri zabaltzeko orriak atera zituzten. Baita agerkunde edo manifestazio nagusi bat antolatu ere. Abenduaren 31n, urtearen azken egunean hain zuzen, Correo kaletik irten eta Udaletxe-rainoko ibilaldia egin zuten hamabi mila pertsonak. Istilurik eta zaratarik gabe, baina seriooki indarra eta aurrerantzerako eska-bideak agertuaz. Udaletxeari, hurrengoan horrelakorik gerta ez zedin, neurri zorrotzak hartzeko eskatu zitzaion. Moyua jauna zen alkate, eta ontzat eman zuen agerkundearen eskabidea, hain zentzuz eta zuzen jokatu zutela ikusirik. Ezeren gorabeherarik gabe desegin zen manifestazioa.

Hots handikoa izan zen agerkunde hau eta euzko langileen nortasuna ezagutarazteko oso egokia.

Agerkundeak antolatzea ez zen aski. Elkartea zabaldu egin behar zen, indartu, militanteak gertatu. Bai, araudiak bere bigarrengo atalean dioenez, adimenez jantzi eta borondatez hezi behar ziren euzko langileak. Hitzaldirik, bilerarik, biblioteca edo irakurlekurik zainduko dute. Jendea bildu eta euzkotar eta langile bezala heziaz jenderik bereganatu zuten. Bilboz kanpo ere, berehala zabaldu ziren. Gasteizen, Soraluzen, Eibarren berehala ekin zioten.

Baina ideologia ezezik, adimena argitu ezezik, ekintzataratu lotu ziren. Ekintzak behar bait dira jendea irabaziko bada, egiazko eginbideak beteko badira. Eta egintza mueta horiek bi zutabe izan zituzten: mutualismoarena eta koperatibismoarena; baina guzi hori, politika zentzuz eta jomuga bezala ez, bitarteko zerbait bezala onartuz baino.

Elkarreak langilea daduka gogoan, eta langile horri, bai gaiso alditan, bai ezbeharrez eta minez aurkitzen denean, edo eta langileren baten emaztea alarguntzen denean, erantzun beharra ikusten

zuten. Sistima eta politika aldakuntzak gogoan zituztelarik, beste zenbait egintza ere gogoz landu zuten.

Koperatibismoa, nekez baina indartu zen. Kontsumo koperatibak izan ziran gehien zabalduak. Bai dendak, bai nekazarien arteko erakundeak, bai produziotakoak: Balmasedan, adibidez, mueble koperatiba bat bazuten. Gerra aurrean Ondarrun itsasontzi bat egin zuten, eta beste bat egiteko erabakia harturik zedukaten, koperatibaren bidez arrantzaleen egoera arintzearren. Bermeon fundizio lantegi bat egiteko asmorik ere bazuten. Kontserba fabrika ere egitekotan zeuden. Baina ezinbestean mozturik gelditu ziren, pentsa daitezkeen arrazoiengatik.

Koperatibismoak ez zukeen sistimarik alda eraziko. Kapitalismoa ongi errotua zegoen. Ez zuten erabili nahi sozialismo hitza, ez bait zuen gaurregun izan dezakeen sentidurik, garai hartako realizazio oso konkretoa baizik. Hala ere, zapalkuntzaren aurka, injustziaren aurka —nahiz eta zenbaitetan nagusia aberztale izenekoa izatea egokitu— gogor ekin zuten.

Garai hartako koperatibismoa erabat praktikoa zen. Kapitalismoaren sistima barruan zeudelarik, honen ardatzak bitarteko asko erabili ohi zituela ikusten zuten: batetik nekazariari eta arrantzaleari oso guti ordaintzen zitzaiola; eta, bestetik, kalera, saltokira edo dendara iristerako garestitzen zirela ohartzen ziren. Horregatik, koperatiba mailan, gauzak zuzenean saldu-erosiaz guztientzat egokiagoa gertatzen zen. Esate baterako, nekazariari haragia askoz gehiago ordaintzen zitzaion; erosleak merkeago erosten zuen, bitartekorik ez zelako eta ganadua hil eta haragia banatzeaz koperatiba bera arduratzen zelako.

Koperatibetan ateratzen zen irabaziaren parte bat bertan gelditzen zen; beste bat zenbait zereginetarako erabiltzen zen: kultura arlorako, haurren udaldirako, euskal kulturaren zabalkunderako, etabar; beste zati bat koperatibista berari itzultzen zitzaion.

Elkarte hau epaitzea oso irristakorra gerta dakigukenez kon-

turatzen gara. Alde batetik, sozialista girokoek (ez denek, sozialismo mueta desberdinik ere bazegoen eta) gogor maxiatu dute: Batikanoren esanetara egoteagatik zerion usaiaz hitzegiten zuten; "horiskak" omen ziren garai hartako euzko langileak. Beste zenbaiten iritziz, langileari egiazki, demokraziaz eta giza legez erantzun izan zion elkarteak duzue. Ez zen sozialista, baina ezta katoliko sindikato kolaborazionisten antzeko ere.

Egia esan, oso alderdi onak baditu. Batez ere gogoan har dezagun garai hartako giroa berezia zela. Abertzale eta langile bezala jokatzeko sortu izan zen elkarteak zela. Ideologia soilean gelditu beharrean zenbait ekintza antolatu zituen, eta politiko jomuga ahaztu gabe, noski. Euskal Herriak gerra aurrean ezagutu zuen sindikal indarrak handiena zen ezpairik gabe. Ez dugu hau luzaz baieztu beharrik izango, noski. Hortarako dato soil batzuk eman besterik ez dugu egingo:

1.911 urtean: 178 hasieran.

1.913 urtean: 2.800 militante.

1.929 urtean: 6.500 militante.

1.936 urtean: 72.800 militante (gainontzeko sindikatoak oro hartuz hainbat bazuen ia).

Halere eman zezakeen fruiturik ez zuen eman. Oso urte bereziak ezagutu zituen, eta ez zuen trinkotzeko hainbat denborarik izan. Sortu ere berandu, antza, sortu zen. Geroztik zailtasunik asko izan zuen zabaltzeko, batez ere Bizkaian. Ordurako, sozialistak Gipuzkoan su eta gar lanean zebiltzen: Eibarren, Errenterian, Irunen, Beasainen, etab. Gero, 1.917. aldeko kinka hura. Bertan euzko langileek parte hartu bazuten ere, ez ziren azken mugaraino joan, sozialistekin batera ez zetozelako, noski. Primo de Riveraren diktadurapean, berriz, sozialistak gobernuan zeudelarik ere, anarkistak eta euskal sindikatoak legez kanpo

gelditu ziren, eta ez zuten behar hainbat lan egiterik izan. Propaganda eta zabalkunderako mugatuak zeuden oso.

Gaurregun, jakina, aldaketarik ezagutu dugu, geroztik bai ideologian, bai pentsakeran, bai eta langilerian lan egiteko eran.

ERASKIN GISA

Interesgarri deritzagu, langileriaren historiaz jabetu ondoren, historian zehar gertatuak eta langileriaren egungo borroka eta jokabidea aztertu nahiari.

Langileriaren aurrerapenaren bi gurpilak politikagintza eta sindikalgintza izan dira. Zenbait estadutan (Inglaterran, Alemanian) politikagintzari *atxiki zitzaion langileria. Politika lege eta moldeak alda erazi ondoren, langileriaren onerako izan zitezkeen lege eta erakundeak hedatu behar zirela pentsatzen zuten. Politikan eskubideak zainduaz, gainontzekoak ere eskuratuko zituzten itxaropenik gordetzen zuten.

Sindikalgintzak ere izan ditu jarraitzaileak. Frantzia gehienbat, Lantegi mailan eta lan arazoak gogoan harturik, langile bezala antolatu izan dute borrokaldia. Hala ere, ez dute Frantzian langileek elkaturik jokatatu. Bere baitako borroka eta eztabaidak langileria ahuldü egin du.

Funtsean, gaurregun, bi indarbide hauek erabiltzen dira; baina sindikalgintza eta politikagintza herstuago elkaturik daudela dirudi. European era askotako sindikatoak daude, batzuk besteak baino aurrerazaleagoak. Baina halere garai bateko iraultza gogoan lurpean gelditu dela dirudi, eta ez noski erretzekotan. Liburu erraza eta egokia duzu *Panorama del Sindicalismo Europeo* Fontanella argitaldaria eskaintzen diguna, Europako sindikatoak nondik noruntz dabiltzan ikus dezazun.

Hemengo historia eta gertaerak, berriz, bereziak dira. Ez dugu behar bezalako burges iraultzarik ezagutu eta langileriak ez du bere ekintzak antolatzeke eta indartzeko betarik izan. Euskal Herrian sindikalgintzaren esperientzia oso laburra da. Oso berezia ere bai.

Zeintzuk dira egungo sindikalgintzaren jomugak? Langilearen eskabideetan ez da diru arazoa bakarrik erabiltzen. Ez da soldata kontua bakarrik konpondu beharrezko arazoa. Sarritan hori bera ere hutsean gelditzen bait da, prezioak goruntz abiatzen direnean. Lantegi barruan badaude beste korapilo bihurriak: lan antolaketarena, prima sistimak, arriskuzko lanak, gaisotuz ko-bratu beharrezkoak. Agintedunen preparaziorik eza, teknikoen jokabideak, bizimodua garestituarren igoerak berdinean banatzea, ehuneko honenbesteko sistema baztertzea, etabar.

Halere, sindikalgintzaren zereginik handiena, lantegi barruan ordezkarien batzordeak ontzat emanak izan daitezen lortzea izango da. Eta hori, lege-bideak zabaltzen doazen neurrian gertatuko da. Sindikalgintzak, lantegi barruan sortutako borrokak, lehenxeago edo geroxeago elkarrizketa eskatzen du gauzak konponduko bada, urak bere onera etor daitezen. Elkarrizketa hortan bi alderdi daude, nagusiarena eta langilearena. Hor dago, beraz, kaxoa: batzorde edo komisiok ontzat emanak izan daitezela, alegia. Ezinezkoa bait da sindikalgintza, legepean izan ezik.